

**Робота вихователя-методиста дитячого садка з батьками з метою
запобігання ранньої шкільної дезадаптації.**

*Сім'я – це суспільство у мініатюрі,
від цілісності якого,
залежить безпека
всього людського суспільства.*

Ф. Адлер

Вступ до школи і перший за напруженням період адаптації до її вимог дослідники часто відносять до найдраматичніших подій у житті дитини. Це пов'язано з психологічними труднощами пристосування дітей до систематичного шкільного навчання. При цьому рівень дезадаптації дітей і форми її прояву відрізняються за ступенем виразності – від легких поведінкових і мотиваційних порушень, пов'язаних зі шкільним життям, відмовою дітей відвідувати школу на ранніх етапах навчання, і до виникнення шкільної фобії.

Дослідження психологів Росії й України свідчать, що від 20% до 56% дітей страждають від дезадаптації саме на перших етапах шкільного життя.

Шкільна дезадаптація є явищем, що характеризує нездатність дитини виконувати запропонований обсяг і досягти бажаної якості навчальної, соціально-психологічної, поведінкової, ігрової та іншої діяльності, без здійснення якої вона не може відповідати соціальній позиції школяра. Тобто, рання шкільна дезадаптація є явищем, яке не дозволяє дитині зайняти позицію школяра по суті.

Визначальними чинниками виникнення ранньої шкільної дезадаптації є оцінна діяльність вихователів і батьків, а також самооцінка дитини. Самооцінка дітей ґрунтується на інформації, яку вони отримують про самих себе від своїх батьків, вихователів й однолітків. Ця інформація або дає їм упевненість в собі, психологічно підтримує, допомагає самостійно домагатися успіху і виробляти позитивну самооцінку або ще більше невротизує їх і знижує самооцінку. Неадекватно занижена оцінка дитини вихователем або батьками веде до виникнення у дітей різних психічних порушень у нормативному процесі розвитку останніх.

Адаптація до школи – вимагає від дитини досить вагомої перебудови пізнавальної, мотиваційної та емоційно-вольової сфер її особистості. Така перебудова відбувається саме під час переходу до систематичного організованого шкільного навчання. Благодійний збіг соціальних зовнішніх умов веде до адаптованості, неблагодійний – до дезадаптованості.

Навчальний процес вимагає від школяра найрізноманітніших адаптаційних процесів особистості. Це – і процес – результат психічної адаптації учнів до розкладу уроків і навчальних предметів, і процес міжособистісної взаємоадаптації між класним колективом, окремими його членами й учителем, і процес реадаптації раніше сформованих та переадаптації актуалізованих між особистісних контактів учнів класу за оновлених обставин навчання, і внутрішні процеси самоприспособування учня й учителя до самих себе.

Основний напрям розвитку адаптивної активності школяра безпосередньо пов'язаний з процесами ставлення, оцінки й прийняття ним норм і цінностей того оновленого соціального оточення, до якого він входить, а також сформованих тут форм соціальної взаємодії і форм предметної діяльності.

Адаптаційний період шестирічних першокласників складає в середньому від 4 до 7 тижнів, однак у деяких дітей може продовжуватись і півроку, і рік. У таких дітей, яким довго не вдається адаптуватися, з'являється в'ялість, плаксивість, порушується сон, апетит, інші перезбуджуються, стають дратівливими та полохливими, крикливими, на уроках відволікаються.

Ефективність адаптації визначається характеристиками середовища і психічного світу особистості, тобто тим, наскільки адекватно особистість сприймає себе і навколишній світ, свої соціальні відносини і можливості їх конструювання та перебудови, наскільки вона здатна до зміни поведінки у спілкуванні, трудовій та навчальній діяльності.

Найбільш сприятливими чинниками які відіграють позитивну роль в

адаптації дитини до школи, є: адекватна самооцінка, повна сім'я, високий рівень освіти батька і матері, правильні методи виховання в сім'ї, відсутність у ній конфліктних ситуацій, дружні взаємини у групі однолітків, сформованість психологічної готовності до шкільного навчання, шкільна зрілість, позитивне ставлення вихователя дитячого навчального закладу до дітей старшої групи і вчителя до першачків, задоволення у спілкуванні з дорослими тощо.

Сьогоднішній стан батьківської освіченості щодо виховної функції сім'ї є незадовільним. А єдиним інститутом, який володіє знаннями що є конче необхідними батькам завжди був і залишається дитячий садок в особі його педагогів. І особлива роль тут належить вихователю-методисту дошкільного закладу, який за посадою має акумулювати і поширювати психолого-педагогічні знання як і серед педагогів так і серед батьків вихованців.

Взаємодія дошкільного закладу з батьками дітей займає важливе місце і в структурі психопрофілактики ранньої шкільної дезадаптації, оскільки передумови виникнення цього явища у дітей часто виникають у сім'ї. Саме завдяки співпраці педагогів і психолога дитячого навчального закладу з батьками можливо досягнути ефективності психопрофілактичної роботи.

Загальновизнано, що сім'я, сімейне виховання є одним з найважливіших детермінант становлення та розвитку особистості. Якщо батьки постійно говорять дитині, що він «невдаха, нехлюй, телепень», то вона рано чи пізно починає в це вірити. Але спочатку у дитини відбувається внутрішній конфлікт, тому що вона знає, що не така вона вже й погана, що вона намагається порадувати своїх батьків, а вони цього не помічають, намагаючись підігнати дитину під свою мірку. І внаслідок цього конфлікту відбувається нервові напруження, з яким дитина не може впоратися. Внаслідок цього виникають два варіанти рішення дитиною цієї проблеми: або вона пристосовується під непомірні вимоги дорослих, або починає

опиратися, що провокує велику кількість конфліктів з батьками. Якщо батьки не змінять власну «виховну політику», то у дитини виникає нервовий розлад, невроз, який вона понесе із собою у доросле життя, що в свою чергу спровокує виникнення ранньої шкільної дезадаптації, і, взагалі, у дорослому житті приведе до ускладнення пристосування до нових соціальних умов. На превеликий жаль, подібні слова подекуди лунають як із вуст педагогів дитячого садка, так і школи.

Причини складних взаємовідношень між батьками та дітьми, а значить, і підвищеної нервозності дитини криються у неспроможності батьків виконувати свої материнські та батьківські обов'язки. Сучасні батьки по інерції продовжують жити своїми проблемами, не замислюючись про життя своїх дітей. Вчений Дж. Пирс взагалі вважає сучасних батьків «роз'єднаними». Оскільки вони якби-то живуть разом, але у кожного з членів родини своє життя і власні проблеми. Кожен займається своїми справами, забуваючи, що дитина потребує постійної любові, уваги і турботи, розуміння своїх проблем, котрих у неї не менше, ніж у дорослих. Замість цього сучасні батьки намагаються як можна скоріше перекласти виховання своєї дитини на бабусь, дитсадочки і школи, займаючись тим часом своєю кар'єрою і власним життям. А ранній відрив малюка від батьків, особливо від матері, зовсім не сприяє його психічному благополуччю.

Підсумовуючи все вище сказане, визначимо негативні і патогенні фактори сімейного виховання, які приводять до утруднення адаптаційних процесів.

Негативні фактори виховання:

- Нерозуміння батьками своєрідності особистісного розвитку дітей;
- Неприйняття їх індивідуальності;
- Невідповідність вимог та очікувань батьків можливостям і потребам дитини;
- Негнучкість у відносинах з дітьми;

- Нерівномірність виховання у різні роки життя дитини (ефекти батьківської депривації у перші роки і гіперопіка та надмірний контроль у наступному);

- Непослідовність у спілкуванні з дітьми;
- Неузгодженість виховання між батьками стосовно дитини.

Патогенні фактори виховання:

- Нерівномірність у відношеннях з дітьми;
- Тривожність;
- Створення емоційної залежності дітей від батьків;
- Феномен «заміни» індивідуальності дитини характерологічно і невротично зміненим образом «Я» батьків;

- Реактивно-захищений, невротично мотивований характер взаємодії з дітьми;

- Надлишкова принципіальність у відношеннях з дітьми, недовіра до їх досвіду, нав'язування своєї думки і приниження почуття власної гідності;

- Індукційований вплив на дітей патології батьків засобом механізмів навіювання, «зараження», ідентифікації і причепливості.

Таким чином, мета роботи педагогічного колективу дошкільного закладу з батьками передбачає створення умов для успішної адаптації дитини в сім'ї, дитячому садку (що веде до майбутнього полегшення шкільної адаптації) та в суспільстві через посилення центрального захисного фактору – згуртованості сім'ї. Згуртованість сім'ї досягається п'ятьма напрямками:

1. Емоційна підтримка батьків;
2. Розвиток системи взаємодії батьків: в сім'ї, між сім'ями, між сім'ями та соціальними інститутами;
3. Зниження фактору ризику повсякденного стресу;
4. Зниження фактору ризику вживання алкоголю та наркотиків у сім'ї;
5. Зниження факторів ризику хронічного конфлікту в сім'ї.

Поза тим зазначимо, що одним з піонерів дослідження взаємодії дорослого з дитиною можна вважати А. Адлера. Основними поняттями адлерівського виховання батьків є «рівність», «співробітництво» і «природні результати». З ними пов'язані два головних принципи виховання: відмова від боротьби за владу і врахування потреб дитини. А. Адлер наголошував, що потрібно навчити батьків поважати унікальність, індивідуальність і недоторканість дітей із самого раннього віку. Основним принципом сімейного виховання, за А. Адлером, є взаємоповага членів сім'ї. Самосвідомість дитини він ставить у пряму залежність від того, якою мірою її люблять і поважають у сім'ї.

На думку американського дитячого психотерапевта Х. Джайнотта, спілкування батьків з дітьми повинне базуватися на трьох основних принципах:

- У всіх ситуаціях батьки мають прагнути підтримувати позитивний образ «Я» у дитини.
- Треба говорити про ситуацію чи вчинок дитини, уникаючи негативних оцінних суджень стосовно її особистості. Висловлювання дорослого не повинні містити діагнозу і прогнозу подальшої долі дитини.
- Дорослий у спілкуванні завжди має бути ініціатором пропозиції співробітництва. Ця пропозиція не повинна мати вигляд прямої вказівки на відповідний спосіб дії, а розкривати перед дитиною можливості самостійного опанування проблемної ситуації.

Головна увага гуманістично спрямованої психології концентрується на таких уміннях дорослих: активно слухати, тобто вмінні чути, що дитина хоче сказати їм; висловлювати почуття і вживати слова, доступні для розуміння дитини; використовувати принцип «обидва праві» для розв'язання конфліктних ситуацій, тобто вміння домовлятися з дитиною так, щоб результатами розмови були задоволені обидва з учасників конфлікту.

Образ «Я» дитини старшого дошкільного віку багато в чому залежить від індивідуальності дитини, характеру її переживань і реальних

можливостей вихователя (вміння подати допомогу, показати перспективу, викликати віру в успіх справи тощо).

На нашу думку, ефективним профілактичним засобом у попередженні виникнення у дитини ранньої шкільної дезадаптації є здорове виховання дітей, підґрунтям якого виступає любов до дитини: її прийняття, підтримка, безумовна любов і турбота.

На підставі вищезначеного визначено головні стратегії і принципи сімейного виховання які має пропагувати дитячий садок, а також дотримуватись їх:

Як правильно підвищити самооцінку дитини:

- ставитися до дитини як до абсолютно самодостатньої особистості, поважати її; тон і стиль спілкування з дитиною мають переконувати її, що вона – цінна особистість, повноцінна людина: вже тому з дитиною треба розмовляти поважним тоном, без принижень і образ;

- виявляти любов у стосунках з дітьми; слід більш зрозуміло пояснювати дитині, чого хочуть від неї батьки;

- виключити з лексики займенника «завжди» і «ніколи»: «Ти завжди думаєш тільки про себе!»; «Ти ніколи не приходиш з вулиці вчасно!» – подібні фрази переконують дитину в невмінні поводитися інакше. Було б краще сказати так: «Інколи я відчуваю, що ти забуваєш про інших»; «Я знаю, що ти позбавишся цієї поганої звички і станеш ввічливим (ввічливою), добрим (доброю), люблячим (люблячою) хлопчиком (дівчинкою), що поважає інших»;

- навчати дитину – спільно з вихованням впевненості в собі – вмінню компенсувати все те, що несприятливо діє на її гідність, допомога у виявленні своїх сильних рис, властивостей і вироблення вміння отримувати від цього задоволення. Тобто набуття дитиною здатності використовувати власні емоційні сили для досягнення успіху в тих сферах, де вона сильна (музика, спорт та ін.). Щоб дитина могла собі сказати: «Можливо, я не найкраще в групі рахую (не усі знаю букви, тощо), зате я дуже гарно співаю»;

- намагатися дорослим поставити себе на місце дитини і відчутти, як їхня занижена або завищена оцінка веде до поганого самопочуття, формування неадекватної самооцінки.

- не забувати, що дитина, як і кожна людина, має право на помилку.

Як правильно ставитися педагогам та батькам до вчинків дошкільників:

- навчати дітей відповідальності за здійснені вчинки: слід давати дитині можливість зрозуміти скоєне, оцінити його; обговорювати лише вчинок і його результат, а не принижувати гідність чи вказувати недоліки особистості, а відтак, – усвідомлення самої себе залишати самій дитині: «Я люблю тебе, але мені не подобається, коли ти...»;

- замість звинувачувальних фраз на кшталт: «Ти мені набрид!»; «Навіщо ти знову так зробив!» – слід вживати фрази, з яких випливає ставлення батьків до вчинку дитини: «Мені неприємно, коли ти так зі мною розмовляєш»; «Мені боляче, коли сусіди скаржаться на тебе», тобто замість займенника «ти» треба вживати займенник «я»;

- тон викладання вимоги чи заборони має бути скоріше дружнім, пояснювальним, ніж змушувальним;

- перебування у центрі уваги батьків не тільки вчинків, а й їх мотивів; дитина має набувати вчинкового досвіду і бачити негативні наслідки своїх неправильних дій;

- зосереджувати увагу на правильних вчинках дитини: вони мають підкріплюватися винагородою. Дитині важливо допомагати долати неправильні риси свого характеру, породжені примхами чи свавіллям.

Як правильно ставитися батькам до покарання дитини:

- аналізувати поведінку дітей; не варто карати дитину за поведінку, в якій немає злісної непокори;

- покарання дитини за неправильний вчинок має бути таким, щоб у неї більше ніколи не виникло бажання так вчинити. Слід враховувати і такі

моменти: по-перше, покарання не має бути надмірним і дуже тривалим за часом; по-друге, потрібно завжди вислуховувати пояснення дитини з приводу того, що трапилося, і намагатися зрозуміти її переживання, а вже потім оцінювати її негативний вчинок: «Я розумію, що по калюжах бігати навіть цікаво. Але в тебе три дні тому боліло горло, відтак...»; по-третє, навіть у разі покарання дитина має знати і відчувати, як її люблять і як за неї переживають;

- виключати жорсткі фізичні покарання;
- висловлювати дитині свою любов після розв'язання конфлікту, тобто слід дати їй зрозуміти, що батьків не влаштовує не вона сама, а її поведінка.

Які потрібні бути міжособистісні взаємини між батьками та батькам і дітьми:

- виключення перенесень міжособистісних конфліктів на взаємини з дитиною;

- недопустимість авторитарного стилю виховання, самоствердження завдяки дитині, обмеження способу її включення у життя сім'ї, гіперопіка і, навпаки, гіперпротекція (недостатність опіки і контролю), емоційне відчуження, неприйняття дитини, нав'язування гіперсоціального типу поведінки, егоцентричне виховання;

- самокритичне визнання дорослими недоліків у вихованні: перебудова своїх стосунків з дитиною завдяки гнучкості й безпосередності спілкування з нею;

- спрямування дитячої діяльності на добродійність; виховання дітей має супроводжуватися працею, слід розвивати відповідальність, виховувати вміння турбуватися про інших;

- дарування дітям час від часу подарунків і влаштовування їм свят, бо має місце у дітей старшого дошкільного віку найбільше переживання радощів і щастя під час отримання подарунків і свят (Нового року, дня народження);

- правдиве інформування дітей: потрібно намагатися розмовляти з дітьми щиро, відверто, знаходячи час для роз'яснення ситуації на їх рівні; не можна обманювати дітей тільки тому, що вони ще малі, а відтак, не в змозі зрозуміти щось;
- уникання даремних обіцянок: свої обіцянки дитині потрібно виконувати;
- потреба в емоційній допомозі батьків (зміцнення афективного компонента); оскільки емоційна невлаштованість, «поганий настрій» блокують прагнення дитини;
- навчання дітей вмінню виражати свій гнів, бо не виражені зовні почуття агресії можуть завдати шкоди адаптації дитини і призвести до різних хворобливих проявів – у першу чергу психосоматичних (біль у животі, підвищення тиску і т.п.). Тому дітей потрібно вчити цивілізовано виражати свої почуття протесту, незгоди, роздратування і злості, так само як і почуття провини, сорому, горя, радості. Тобто вираження почуттів здійснюється не через агресивні дії («розламаю», «поб'ю», «розірву»), а через слова – «я роздратований», «я протестую» і т.п.;
- не соромитися звертатися за консультацією до вихователя або психолога дитячого навчального закладу при негараздах у поведінці чи навчанні дитини;

Як правильно підготувати дитину до школи:

- підтримувати дитину у прагненні стати школярем, виявляти інтерес до її справ і досягнень, допомагати майбутньому першокласнику підтверджувати значущість свого майбутнього становища і діяльності;
- обговорювати з дитиною ті норми і правила, з якими вона зіткнеться у школі. Пояснювати їй доцільність цих правил;
- стежити за виконанням майбутнього першокласника розпорядку дня;
- завчасно вирішувати ті проблеми, які можуть виникнути у дитини на першому етапі навчання;

- підтримувати бажання майбутнього першокласника досягти успіху. Схвалення та емоційна підтримка («Молодець!», «Як гарно!») можуть помітно підвищити інтелектуальний рівень дитини;

- поважати думку своєї дитини про вихователя (в період старшого дошкільного віку вихователь стає для дитини більш авторитетним, ніж батьки);

- не залякувати дитину школою але і не забувати, що навчання – це нелегка і відповідальна праця (вступ до школи суттєво змінить життя дитини, але він не повинен позбавляти її радощів, ігор. Давати зрозуміти майбутньому першокласнику, що в нього буде час і для ігри).

Отже, ідеалом родинного виховання є здорова і щаслива людина з розвиненим інтелектом, високими духовно-моральними якостями.